

Első évi folyam.

10. szám.

49.

Március 5. 1865.

Turgeneff Iván.

Turgeneff Iván, a jelenlegi orosz irodalom legjelesb bajnoka, ki nemcsak hazájában, de Európaszerte méltán kiérdemlett babérokat vivott ki magának, szül. Orelben, 1818. november 9-kén. Tanulmányait a moszkai és pétérvári egyetemen végezte. — 1838-ban tanulmányait gyarapítandó, külföldre utazott és Berlinben 1840-ig a bölcészetet, nyelvészetet s a történelmet tanulá. Itt egy darabig benső baráti viszony szövődött közte és Bakunin, az ismeretes orosz menekült között. 1843-ban hazájába visszatérvén, a belügyminisztériumba lépett és ugyanez idő tájt verseket is kezdett írni, denem nagy szerencsével s később azok

utóbbi lapjába „Egy vadász naplója” című munkájának első vázlatát írta. — Ez a közönség tesszésével találkozván, Turgeneff folytatá és így

keletkezett a figyelemreméltó mű, mely a maga nemében párját ritkítja. E mű oly gazdag a természet művészi ecsetelésében, a talákonyságban és költőiségben és e mellett Oroszországnak legbensőbb, legtitkosabbéletét oly valódílág tükrözi, mint kivüle egy könyv sem; s a mellett, hogy költői mű, figyelmet érdemlő hely- és jellemrajz is, és sem elődeinek, sem pedig utánzóinak ide-oda való kapkodásai Oroszország benső életéről, tehát épen arról, mi a nemzeti élet és történelem

+ 3/9 1883. Parisban

ép oly kevésbé tetszettek neki, mint az orosz hivatalnoki élet; ezután nemsokára hivataláról lemondván, az irodalomnak búcsút akart mondani; azonban 1846-ban Belinsky barátja kérésére az

alapját képezné, oly valódi és pontos fogalmat nem nyujthatnak, mint e vázlatkönyv, mely magát a népet, kinzóinak oldala mellett, fájdalommal és örömeivel, tompa észjárásával és majd-

nem nőies érzékenységgel személyesen mutatja fel előttünk.

Ezután 1847—1850-ig a külföldön maradt, s 1848-ban Franciaországban letelepedni szándékozott, azonban szive sugallatának engedve mégis visszatért Oroszországba, s 1852-ben Miklós cár száműzetésbe, illetőleg Oroszország legmélyebb bensejébe küldé. Száműzetésének okát egy épen akkor meghalálozott orosz író, *Gogol* felől irt cikke képezé; tulajdonképen pedig a legkedveltebb és keresettebb író példája által az ifju irodalmat tartózkodás- és némaságra akarták kényszeríteni. Az „Egy vadász naplóját“ ezután novelláinak hosszú sora követé, melyek később „Jelenetek az orosz életből“ cím alatt összegyűjtve több kötetben megjelentek; ezután következett regényei, mint „*Rudin*“, „*A nemes fészek*“, „*Atyák és gyermekek*“ stb., mindannyiszor valódi társadalmi és irodalmi mozgalmat idéztek elő, és bebizonyíták, hogy szerzőjük szelleme, tehetsége és látköre évről évre gazdagabb virágokat fejt ki és érlel. Turgeneff novellái az orosz társadalom minden osztályával foglalkoznak és azoknak legrejtettebb zugát is megvilágosítják. Azon Oroszországot látjuk ezekben, mely a műveltség és barbarismus dualizmusa alatt, ugy egyénileg, mint az egész nemzetben nyilatkozik, és a mely az ily kettős indokból származó kedélyállapotok alatt szenved.

Turgeneff a szellemdús megjegyzésekben igen gazdag, de azért nem reflexionális író és a mennyire lélektanilag tárgyalja az egyéni eseményeket, ép oly kevésbé bocsátkozik nemzetének társadalmi állapotáról, kedély és képzettségi viszonyairól elvont tárgyalásokba. A mint egyeseknél a benső dolgok, azoknak cselekvési módja- és mozdulataiból fölismerhetők, ugy a nagyobb viszonyok, nemzetének egész lélektani és társadalmi helyzete és a jellemek is, melyeket regényeiben felmutat. Ez a legnagyobb mérvben alkalmazható legújabb regényeire, melyeket főnnebb elősorolánk. Vázlati, valamint novelláiban és regényeiben összeolvadnak s egyesülnek a költő és társadalmi író,

művész és erkölcsfestő, az érző ember és a szemlélő, oly mérvben, mint azt a jelenkori írók egyikenél sem tapasztalhatni, még a legjelesb angol írókat sem véve ki.

Egyébiránt Turgeneffet jellemezni igen nehéz feladat lenne, miután ő tökéletesen eredeti szerző. Francia- és Németországban, hol most annyit beszélnek az anyagiak és szellemiek felől, igen valószínűleg az előbbiekhöz sorozzák, miután elbeszélései egészen az életből vannak ellesve, alakjai mind hű fényképek, s a valóságnak minden prózai és nem hízogó tulajdonával állítvák elő. Turgeneff hősei és hősnőinek ép oly kevésbé kölcsönöz eszményi orrokat, mint a mennyire tökéletes jellemmel mutatja be őket; az elkényeztetett olvasót néha elijesztik az izléstelen öltözékek, vagy a tompa orrok és a prózai szokások, melyeket Turgeneff legkedvesebb alakjainak adni bátorokodik, azonban a próza és irgalmatlan valóság mögött a költőnek élő és résztvevő szívét érezzük dobogni. Ez és a bizonyos nagy, ismeretlen erő, mely mindent megaranyoz és megvilágít, mindenkit épen oly könnyen meg fog téríteni, hogy őt azonnal ismét az eszményiek közé sorolja.

Franciaországban a „*Revue des deux Mondes*“ már régen gondoskodott, hogy a hirneves beszélyíró a francia közönség előtt méltóan legyen tolmácsolva. E folyóirat különben Turgeneffel ritka kivételt tőn, a mennyiben novelláinak átültetését épen oly örömmel hozta és hozza mai napig is, mint az eredetieket.

Miklós császár halála óta fölváltva Francia-, Német- és Oroszországban tartózkodik, s mindenütt nagy becsültetésben részesül, hol csak műveit ismerik és a kik személyes ismeretségével dicsekedhetnek, teljes szívükből szeretik.

Turgeneff műveiből már minden műveltebb nyelvre fordítottak le egyeseket, s e tekintetben irodalmunk sem maradt hátra. Lapjainkban „*A nemes fészek*“ című regénye, több beszélye, s „*Vadászrajzai*“-nak legnagyobb része megjelent.

Két földesúr

— Turgeneffől. —

„Vadászrajzaimban“ a szives olvasónak már bemutattam néhány szomszédomat; engedjék meg, hogy most még két földesúrral ismertessem meg önöket, kiknek jószágain gyakran szoktam vadászgatni, s a kik igen tiszteletreméltó, jóérzelmű s több körben nagy tekintélynek örvendő férfiak.

Mindenekelőtt Chwalünski Wjacseszláv Illarionovics vezérőrnagyot írom le. Képzelnék önök egy magastermetű, egykor elég karcsu, most azonban meglehetősen összetöpörödött, habár az öregség miatt nem roskodozó férfit, — egy érett korában, vagy mint mondani szokás: virágzó éveit

ben levő urat. Az igaz, hogy hajdanában szabályos s még most is kedves arcvonásai megváltoztak: arc lottyadozó, szemei körül hullámzatosan vonulnak el a ráncok s néhány foga is hiányzik; rőt-barna haja (az a kevés, a mi még megmaradt) azon kenőcstől ibolyaszínűvé változott, melyet a romenszki lóvásáron egy magát örménynek vallott zsidótól vett; azonban Wjacseszláv Illarionovics mind ennek dacára még fürgén mozog, harsogva kacag, pöngeti sarkantyúit, pödörgeti a bajsztát s vén lovas katonának mondja magát, ámbár tudva levő dolog, hogy a jelenlegi öreg emberek sohasem mondják magukat „öregeknek.“ Rendesen nyakig begombolt felső kabátot, kikeményített apagyilkos inggalléra fölött magas nyakkendőt s szürke bugyogót visel s kalapját vizirányosan teszi fejére, úgy hogy a nyaka hátul egészen szabadon marad.

Ő igen jó ember, azonban szokásai s nézetei igen különösek, így a többek közt alsóbrangu, vagy szegényebb nemesemberekkel egyáltalán nem tud úgy társalogni, mint a hozzája hasonlókkal. Ha ilyekkel beszélget, rendesen féloldalról néz rájuk s arcát belehuzza merev nyakkendőjébe, vagy egyszerre csak megáll velük szemben, tetőtől talpig végignézi őket tekintetével s egyetlen szót sem intéz hozzájuk, hanem csak fejbőrét mozgatja; ezekkel szemben még a szavakat is másként ejti ki, s például e helyett: „Köszönöm önnek Waszilyics Pávl“ vagy „Kérem, lépjen ön közelebb Ivanics Michajlo“ így szól: „Köszönöm magának Aszinics Pávl“ és „Jöjjön ide Vanics Michajl.“

Az alsóbb néposztályból valókál még különösebben bánik; ezekre rá sem tekint, hanem mielőtt előadná kívánságát vagy elmondaná parancsát, többször kérdezi: „Hogy hínak? . . . hogy hínak?“ mi közben a „hogy“ szóra nagy nyomatékot helyez, míg a többit gyorsan ejti ki. Igen pörlekedő s nagyon tevékeny, de nagyon közép-szerű gazda, ki birtoka kezelését egy leköszönt örmesterre, egy rendkívül ostoba férfiúra bizta. Egyébiránt gazdasági dolgokban nálunk (Oroszországban) még ki sem érte utol azt a fontos állásu szentpétervári hivatalnokot, ki midőn meghaltotta, hogy a buzakalangyák birtokán gyakori tüzvésznek vannak kitéve, meghagyta gazdasági felügyelőjének, hogy a kévüket addig nem kell a csürbe behordani, míg a tüzet tökéletesen el nem oltották. Ugyanezen hivatalnoknak egyszer eszébe jutott minden földjét mákkal vetni be, azon egyszerű számítás folytán, mert a mák drágább a rozs-nál s így bizonyára üdvösebb mákot aratni.

De térjünk vissza Illarionovics Wjacseszlávhoz, a ki a nőnemet szenvedélyesen szereti; ha a kerü-

leti főváros sétányán megpillant valami csinos nőszemélyt, azonnal utánásiet, de egyszersem azonnal elkezdi sántítani, — s ez figyelemreméltó körülmény. Kártyázni is szeret, de csak alsóbbrendűekkel, mert ezek „excellentiád.“nak nevezik, s mert azokat kedve szerint szidhatja és piszkolhatja. Ha megesik, hogy a kormányzóval, vagy más valami előkelő hivatalnokkal játszik, nevezetes változás történik rajta; ekkor mindig mosolyog; fejét hintázza, szemük közé néz s majd elolvad az édeskedésben. Ekkor nem panaszkodik, ha veszít is.

Illarionovics Wjacseszláv keveset olvas, s ha olvas, bajsztát s szemöldökeit mindig felvonja, minnek következtében úgy látszik, mintha arcán alulról fölfelé hullámok vonulnának. Ezen hullámzatos mozgás arcán kivált akkor érdekes, ha véletlenül (természetesen mindig vendégek előtt) a „Journal des Debats“ hasábjain fut végig.

A nemesi választásoknál meglehetősen fontos szerepet játszik, de a nemességi marsal címet sohasem akarja elfogadni, természetesen fősvénységéből. „Uraim — így szokott rendesen az illető küldöttséghez szólani, s szavai protectiót és önállóságot lehelnek, — uraim, köszönöm önöknek a megtiszteltetést, de elhatároztam, hogy végnapjaimat a magányom fogom szentelni.“ E szavak után fejét többször jobbra és balra s aztán arcát és állát méltóságteljesen huzza be nyakkendőjébe. Ifjabb éveiben valami nagyur mellett hadsegéd volt, a ki rendesen csak keresztnevén szokott emlegetni; de azt mondják, hogy ő ezen ur mellett nemcsak hadsegédi minőségben szolgált, — azonban ki hihet minden hírnek. Egyébiránt maga Illarionovics sem szeret szolgálati éveiről beszélni, a mi különös. Háboruban, úgy látszik, soha sem volt.

A vezérőrnagy most magányosan él egy kis házikóban. A házias élet boldogságát teljes életében soha sem tapasztalta s ezért még mindig igen előnyös „parthio“-nak tartja magát, ez az oka, hogy fekete szemü, gömbölyü, 35 éves, fekete szemöldökü és bajszos gazdasszonya hétköznap is keményített szoknyában jár, ünnepnap pedig rendesen batiszt ujjacszkákat huz fel.

Illarionovics legkedvesebb nagy lakomák alkalmával, miket a környék birtokosai, a kormányzók s a közigazgatás más nevezetességeinek tiszteletére szoktak adni. Itt, a mint mondani szokták, elemében van. Ilyen alkalmakkor ha nem ül a kormányzó jobb keze fölül, mindenesetre nem messze foglal tőle helyet; a lakoma kezdetén nagyon szeme előtt tartja saját méltóságát, székében hátra támaszkodik, s a vendégek kemény gallérai és kövér nyakain végig letekint az asztal végén

ülökre, a nélkül, hogy fejét megmozdítaná; az ebéd végén vidámabbá válik, mindenféle mosolyog, (a kormányzó felé legtöbbször,) sőt némelykor a szépneműekre toasztot is indítványoz, a kik — mint mondani szokta — planetánk diszei.

A többi ünnepélyes alkalommal, melyek a vizsgák, gyűlések és kiállítások, szintén igen szeretetreméltó a vezérőrnagy. Hazakocsizáskor emberei nagyon lassan hajtanak, s általában csendesen viselik magukat; ha helyet csinálnak a nép közt, vagy ha kocsija után kiáltanak, rendesen kellemes torok-baritonból szokták ezt tenni ily módon: „Chwalünski tábornok hintaja!...“ Chwalünski tábornok hintaja természetesen nagyon ódon kinézésű s inasai bérruhája nagyon kopott, s tán nem is kell említeni, hogy az szürke, veres hajtókéával; lovai is vénecskék, de Illarionovics nem akar ragyogni, sőt méltóságával nem is tartja megegyezőnek, hogy az emberek szemébe port hintsen. Különösebb ékesszólási tehetséggel nem bír, vagy az is lehet, hogy nincs alkalma ékesszólását kimutatni, mert nemcsak nem türi meg az eszme- és szócserét, sőt a hosszab beszélgetéseket, kivált fiatal emberekkel, nagyon kerüli. Magasabb ranguk előtt majd mindig hallgat, azonban azon csekélyebb állásuakkal szemben, kiket megvet, de kik egyedüli jobb ismerősei, éles, szakgatott beszédeket szokott tartani ily módon: „micsoda boldonságokat beszél ön itt,“ vagy „végre szükségnek tartom önnek megjegyezni, tisztelt ur,“ vagy „ne feledje ön, ki előtte áll“ stb. Különösen a póstamesterék, a törvénytörő ülnökök s az állomásfőnökök félnek tőle. Saját házánál senkit sem szokott elfogadni, de mind ennek dacára pompás földbirtokosnak, elvekkal bíró régi vitéznek tartják őt szomszédai s csak a kormányzóság prokurátora mer fölötte mosolyogni, ha Chwalünszki remek sajtáságairól beszélnek előtte, — de mire nem képes az irigység.

Szóljunk most a másik földesurról.

Styegunow Mardari Apollonics semmiben sem hasonlít Chwalünszkihez, mert soha sem szolgált a hadseregben és soha senki sem tartotta őt szép embernek. Ez kicsiny, felfújt, kopasz, kettős állu, lágykezü s domboru hasu öreg emberke volt. Igen vendégszerető s rendkívül tréfás, s mint mondani szokták, csak saját mulattatására él, e mellett télen, nyáron tarka hálókabátban jár. A tábornokhoz csak egyetlen pontban hasonlít: t. i. ő is agglegény. Van ötszáz jobbágya. Apollonics csak felületesen törődik vagyonával; tíz év előtt vett ugyan Moszkvában egy cséplőgépet, hogy ne

maradjon egészen a kor igényei mögött, de szépen be is záratta azt egy fészerbe.

Szép nyári napokon ugyan befogat némelykor kocsijába, hogy megtekintse a vetést, a hol aztán búzavirágot szed. Életmódja, sőt háza is ódivatu. Az előszobában, a mint illik, kvasz-illat van, (serfélé ital) s e mellett a faggyugyertyák, s a cselédek ködmenei is itt terjesztik illatukat; jobbra az álványon pipák meg törülközők vannak; az étteremben láthatni a családi arcképeket; a falakon legyeket, az ablakban egyetlen cserépben geraniumot s a sorokban a savanyu tekintetű zongorát; a vendégszobában két kerevetet, három asztalt, két tükröt s egy rekedt órát; a dolgozó szobában iratokkal fedett asztalt, spanyolfalakat mult századbéli képekkel, könyvtartókat dohosszagu könyvekkel s pókokkal, egy zselyeszéket s a kertre nyíló, légmentesen elzárt üvegajtót... szóval, minden olyan, a milyennek kell lennie. Mardari Apollonicsnál nagy számmal vannak a cselédek, s mindannyian régiesen, hosszú kék kaftánokba, borongós színű nadrágokba és sárgás mellénykébe vannak bujtatva. Ezek a cselédek a vendégeket „atyuskának“ szólítják. Jószág-igazgatója jobbágyainak egyike s a házat egy ráncos és fősvény öreg asszony kormányozza, a ki eickendőt hord a fejét. Istállójában mintegy harminc mindenféle ló hever s kikocsizni rendesen egy saját emberei által készített, ötven mázsás hintón szokott.

Vendégeit szívesen fogadja s oly remekül látja el, hogy hála az orosz konyha sajtáságának, estig preferánszon kívül egyébvel nem foglalatoskodhat. Ő egyáltalán semmivel sem foglalkozik, sőt még az álmos könyv olvasását is abban hagyta. Efféle földesur még annyi van Oroszországban. hogy méltán kérdezhetni: vajjon miért beszélék épen erről? Válaszul engedjék meg egy Mardari-nál tett látogatásomat lerajzolnom.

Nyári napon, esti hét óra tájban érteztem hozzá. Az első vecsernyét már elvégezték nála s a fiatal, félénk modoru, a szemináriumból nem rég kikerült pap az ajtó mellett, a székeknek egészen a szélén ült. Mardari Apollonics mint mindig, nagy barátságosan fogadott; vendégei érkezten tettetés nélkül örült s mondhatom, hogy ő egyáltalán jó ember volt. A pap fölkel s hazafelé készülődött.

— Várj csak, várj csak atyuska, — szólott hozzá Mardari, a nélkül, hogy kezemet elbocsátotta volna; -- ne menj még, mert meghagytam, hogy hozzanak számodra papramorgót.

— Én nem iszom, — mormogá a pap zavartan s füle hegyéig elpirult.

— Bolondság! — viszonzá Mardari. — Miska! Juska! Gyorsan papramorgót a paternek!

A hetven esztendő, sovány és magas Juska sötétveres, sárgafoltos tálcán egy üveg pálinkát hozott be.

A pap vonakodott.

— Igyál atyuska, ne huzakodjál, ez nem szép, jegyzé meg a földesur szemrehányólag.

A szegény fiatal ember engedelmeskedett.

— S most már mehetsz, atyuska!

A pap hajlongani kezdett.

— Jól van, jól van, csak menj. — Pompás ember, — folytató a pap után tekintve, s nagyon meg vagyok vele elégedve, csakhogy fiatal. Nos, hogy van ön atyuskám? mit csinál, hogy él ön? Jöjjön ki az erkélyre, az est felséges.

Kimentünk az erkélyre, leültünk s elkezdtünk társalogni. — Mardari letekintett, s egyszerre roppant izgalomba jött.

— Micsoda tyukok azok, micsoda? kiáltott fel. — Kinek a tyukjai futkosnak ott a kertben? Juska, Juska! fuss le gyorsan, s tudd meg, kinek a tyukjai futkosnak a kertben? Kiéi azok a tyukok! hány-szor tiltottam már én meg ezt.

Juska tova rohant.

— Milyen rendetlenség ez! — mondá Apollonics ismét. — Borzalom!

Még most is látom azokat a szerencsétlen tyukokat: az egyik pettyes, a másik fehér volt, fején bubbal. A szegény állatok teljes lelkinyugalommal sétálgattak az almafák alatt s érzelmeiket csak hébe-hóba fejezték ki hatalmas kotkodácsolással, midőn egyszerre dorongokkal rájuk rohant Juska három kamaszszal.

Most kezdődött csak a tréfa. A tyukok kiáltoztak, csapdostak szárnyaikkal, ugráltak s repdestek, hogy az embernek szinte káprázott bele a szeme; az udvari szolgák futkostak, botlottak s elestek, s a földesur örjögve kiáltozó az erkélyről: „Fogd meg, fogd meg, fogd meg! Kiéi azok a tyukok?”

Az egyik cseléd végre megfogta a búbosat, de az utcáról a kerítésen keresztül ugyanezen pillanatban egy rongyos, tizenegyéves leányka ugrott be a kertbe.

— Ahá, kiéi a tyukok? — kiáltott fel az öreg ur diadalmasan. — A Jermil kocsiséi? Hé Juska, hadd el a tyukokat s fogd meg a Natálkát.

De mielőtt közel érhetett volna a kivörösödött Juska, a vén gazdasszony észrevétlenül, hátulról már megfogta az elrémült leánykát s elkezdte őt ütlegelni, hogy csakugy dongott. . . .

— Így kell, így kell! — kiáltott közbe a földesur. — A tyukokat beviheted a konyhába, —

mondá a gazdasszony nak s aztán felém fordulva: Ez aztán vadászat volt atyuska; egészen beléizzadtam.

Künn maradtunk az erkélyen; az est valóban igen kellemes volt.

Előhozták a theát.

— Mondja csak Mardari Apollonics, — kezdém el, — az ön telkei azok ott, melyek az ut mellett, a szakadás mögött fekszenek?

— Az enyéim; miért?

— Hogyan lehetséges az? hiszen a jobbágyoknak itt nyomorult, szűk házhelyeket osztottak ki; sehol egyetlen fácskát sem láthatni, még csak egy csemetét sem, s e mellett az egész faluban csak egyetlen kut van s az is ros.

Valóban nem juttathatott volna ön azon szegények számára más helyet? Sőt még azt is beszélik, hogy ön még kenderföldjeiket is elszedte.

— Ennek oka az új fölmérés, — viszonzá Mardari Apollonics. — Ezekkel a fölmérésekkel idáig vagyok, (s itt a torkára mutatott.) Egyébiránt ezen fölméréseknek nem is látom át a hasznát. Hogy azonban kenderföldrőket s faesemetéiket elszedtem, e fölött nem sokáig töprenkedtem, — ezt, atyuskám, én jobban értem. Én egyszerű ember vagyok, s úgy teszek mint tettek régen. Én azt tartom, hogy az ur ur, s a paraszt paraszt. Ugy van!

Eközben a lég egészen csöndessé vált, s midőn

Skultéti síremléke. (Kléber G. ered. után Marastoni Antaltól.)

a szellő mellettünk ellebbent, az istálló felől egyhangu ütések viszhangját hozta felénk. Mardari Apollonics épen ezen pillanatban emelte ajkaihoz a theás findza alját s orrylukait épen ki akarta tágitani, (tudvalevő dolog, hogy az orosz nem szörpenti föl másként a theát), midőn egyszerre megállott, figyelt, fejével intett, a theát lenyelte, a csésze alját letette s aztán a legjámborabb mosolygás közt mintegy akaratlanul ismételve azon ütések, mondá:

— Csuki, csuki, csuk!

— Mi az? kérdém csodálkozva.

— Ott parancsomra egy kis gazembert nadrágnak el, a Waszját, tudja ön azt, a ki az ebédnél fölszolgált.

Mardari Apollonics tiszta és szerény tekintetével szemben a legroszabb föltevésnek is tágitania kellett.

— Mit akar ön, fiatal ember? kezdé el újra. — Vajjon gonosz ember vagyok-e, hogy úgy rám

szögezi szemcit? A ki szereti fiait, meg is fenyíti őket, ezt ön is tudja.

Negyed óra mulva elbúcsúztam Mardaritól, s midőn a falun keresztül bajtattam, megpillantottam Waszját, ki épen az uton haladt keresztül s diótöréssel foglalkozott. Megállittattam lovaimat s előszólitottam Waszját.

— Nos öcsém, téged ma megbüntettek, ugye? — kérdém tőle.

— Honnan tudja? viszonzá Waszja.

— Urad mondta.

— Maga az ur?

— Miért büntetett meg?

— Szolgálatom miatt, atyuska, szolgálatom miatt. Apróságokért minket nem büntetnek meg, nem, ez nálunk nem történik. A mi urunk nem ilyen, a mi urunk... olyan, mint a mi urunk, nincsen több az egész kormányzóságban.

— Előre! kiáltottam kocsisomnak. — Ilyen a mi kedves jó öreg Oroszországunk!

Skultéti siremléke Uj-Aradon.

Korunk democraticus szellemének jól esik, ha itt-ott a nép fiából eredő egyes jelesek jutalmat nyernek. Korunk egyik fő vívmánya az érdem jutalmazása, tünt légyen az fel osztályaink bármelyikében. Mennyivel másként volt ez azelőtt!

Tegyünk sétát az ujaradi sirkertben, mely talán nem oly diszes, mint a „váci“ s talán a hantok, melyek között jární fogunk, nem takarják annyi jeles porhüvelyét, mint amabban; de találunk itt is halmot, mely felett az emlék megmondja: ki nyugszik ott alatt, ki volt, s mit tett, mig ide nem került, honnét nincs többé visszatérés.

Lépjünk be; a kaputól jobbra vezet egy ösvény, haladjunk ezen; a távolban szürke oszlop emelkedik, az bizonyára nagynevű főur hantja felett áll? — tévedénk; az oszlop tetején katonasüveg van, tehát hadvezér vagy tábornok álmodja itt örök álmait? az sem, mert az emlékkörül ezt olvassuk:

„Skultéti László, huszár zászlótartó a herceg Coburg-ezredből.“

Skultéti László, 1735. évben Keszthely vidékén született, egyszerű földész szülőktől; a mezőkön gazdálkodó atyja mellett nőtt fel, s az akkori kor

szelleméhez képest csak addig járt iskolába, mig írni s olvasni annyira megtanult, hogy nevét nagy betűvel leírhatá; 1750-ben, tehát 15 éves korában az akkorában még divatozott toborzás közben bor, zene és tánc között huszárrá csapott fel a herceg Coburg-ezredbeli verbunknál.

Hadi pályája nem volt fényes, de szép. 15 éves korától 96 éveig, tehát 81 éven keresztül viselte a kardot. József és Ferenc császár harcai csaknem mindenikében jelen volt; százszor látta a halált, de mindig megkimélte a golyó. Harcai közül a siremlék tanúsága szerint egyet vívott az oroszok, kettőt a törökök, hetet a poroszok és tizenötöt a franciák ellen.

Ő volt a hadsereg legidősebb bajnoka s harci érdemeiért zászlótartóvá lön előléptetve. Tisztséget elfogadni soha sem akart.

Az előttünk álló emléket a Coburg-ezred akkori ezredese, Eszterházy Vince gr. emelé neki 1831. évi kisasszonyhó 19-én, mint a sírkő mondja azért, hogy e különös harcfnak, a világ legidősb katonájának ez legyen jutalma, s itt örök nyugalma.

Csorba Ákos.

Vámbery közép-ázsiai utazásából.

(Bevonulás Khivába. Az afghán gonosz megtámadása. Találkozás a khánnal. Szerzőt felszólítják, mutassa meg a török írás mesteriségét. Tisztelet-ruhák ellenségek fejéért. Foglyok kivégeztetése. Különös módja a nők kivégeztetésének.)

(Folytatás.)

Én azt mondtam, hogy nem tudom a lakását; erre egy jaszault rendeltek mellém, a kinek más parancsokat is végeznie kellett, s örökké borzasztó marad előttem a visszaemlékezés azon jelenetekre, melyeknek az ő jelenlétében valék tanuja. A legvégső előudvarban mintegy 300 csaudor hadifoglyot találtam, kiknek teste rongyokkal vala fedve, s a haláltól való félelem és éhség által néhány nap óta kinoztatva már is olyanak valának, mintha a sírből kikelt halottak volnának. Már el voltak különözve két osztályra, t. i. olyanokra, kik még nem valának negyven évesek, s rabszolgául lehete őket eladni vagy elajándékozni; és olyanokra, a kik állásuknál vagy koruknál fogva akszakaloknak (összszakálloknak, avagy vezérszereplőknek) tekintettek, s a khán által reájok mért büntetés alá estek. Az elsőbb osztálybeliek tizenötével, vas nyakló-karikákkal egymáshoz láncolva kísértettek el, a másik osztálybeliek pedig türelmes megadással várták iszonyu sorsukat, s mint valami összekötözött bárányok jelentek meg hóhéraik kezei között. Mig többet az akasztófához, vagy a vérpadra vezettek, egészen közel hozzám láttam hogy nyolc öregember a hóhér intésére hanyatt elterült a földön. Ezen helyzetben összekötözték kezeiket és lábaikat, s a hóhér sorban kiszurkálta szemeiket, mindegyiknek a mellére térdelvén, s a mint irtóztató munkáját végrehajtá, késéről a megvakított áldczat ősz szakálába törülgette le a vért. Irtóztató jelenet volt az, midőn e hóhérmunkának befejeztével a szegény vének kezeiről lábairól leszedettek a kötelek, s ők kezeikkel tapogatózva iparkodtak fölállani. Némelyek összeütötték fejüket, mások erővesztetten a földre rogytak s iszonyu tompa nyögéssel kinlódta. A mig élek, mindig iszonynyal fogok ezen jelenetre emlékezni.

Ezen sorok bizonyára borzadással töltik el az olvasó lelkét; mindazonáltal meg kell jegyeznünk, hogy ezen kegyetlenség csak visszatorlása volt egy nem kevésbé iszonyu barbárságnak, melyet a csaudorok a mult télen (1862-ben) elkövettek, egy özbegek karavánon. Ugyanis egy 2000 tevés gazdag karaván, Orenburgból Khivába jövet, utközben megtámadtatott s tökéletesen kifosztatott. A zsákmányban telhetetlen turkomanok, mindamelllett hogy ezen rablás által sok orosz áru birtokába jutottak, az utazóktól, (kik többnyire khivai özbegek valának), még eleségöket is elszedték s ruházatuktól

is megfosztották őket; minek következtében többen éhen haltak, mások megfagytak a sivatagban, annyira elpusztítván őket a sanyaruság, hogy 60 emberből csak 8 került haza életben.

A hadifoglyok ezen hajmeresztő büntetése egyéb-iránt épen nem tekinthető kivételesnek Khivában, mint általában egész Közép-Ázsiában nem tudják, mi a kegyetlenség; ezen eljárást ott egészen természetesnek tartják, mivel azt a bevett szokások, törvények és vallás egyhangulag helyben hagyják. A mostani khán a vallás oltalmazójának hírére ohajtott szert tenni, a mit úgy vélt elérhetni, ha a vallás ellen elkövetett minden legkisebb kihágást a legnagyobb szigorral megbüntet. Egy sürieten elflyolozott nőrc egy mellék pillantást vetni elég volt arra, hogy a bűnös a redzsm által kivégeztessék, mint a vallás rendeli. A férfit felakasztják, az aszszonyt az akasztófa közelében melléig beássák a földbe s megkövezik. Minthogy Khivában nincsen kö, tehát a végrehajtáshoz keszek-et (kemény hantokat, rögöket) használnak. Ezen eljárás által a szegény szerencsétlen áldozat már a harmadik, negyedik dobásra egészen beporoztatik, s vértől csorgó teste iszonyuan eltorzítatik, mignem utolsó lehetével vége szakad kinszenvedéseinek. A khán nemcsak a házasságtörést, hanem a vallás szabályai ellen elkövetett egyéb bűnöket is hallállal büntette, úgy, hogy uralkodása első éveiben az ulemáknak csillapítaniok kellett nagy vallásos buzgalmat, s még sincs oly nap, midőn valaki a khán kihallgató tereméből ezen végzeteljes szavakkal: „Alib barin“ (vigyétek) ne vezetettnek el.

Szinte feledém megemliteni, hogy a jaszault elvezetett a kincstárnokhoz, napidijamat kifizettetni vele. Azonnal ki lettem elégitve; hanem ezen urat olyan különös foglalatosságban találtam, melyet el kell beszélnem. Épen a khilat-ot (tiszteletruhákat) rendezte, azon ruhákat t. i., melyek a hősök jutalmazására a táborba küldetnek. Négyféle selyem öltözetek voltak azok, mind rikító színűek s nagy aranyhímzetű virágokkal, s hallám, mint osztályoztatnak négyfejű-, tizenkétféjű-, huszfejű- és negyvenfejűekre. Minthogy a ruhadarabokon sehol se tudtam festett vagy hímzett fejeket fölfedezni, kérdést tettem, hogy miért nevezik így? s azt kaptam feleletül, hogy az egyszerű öltözetet olyan vitézek kapják jutalmul, a kik négy ellenség fejét vágta le, s a legszebb negyven levágott ellenség

fejnek a jutalma. — „Egyébiránt, mondák, — ha ez Rumban (európai Törökország) nem szokás, jöjj el holnap a nagyterre, ott majd láthatod ezen ruhák kiosztását.“ — Másnap valoban láttam mintegy 100 lovast egészen porlepetten a táborból megérkezni, mindegyik vezetett néhány foglyot, köztük nőket s gyermekeket is, vagy a ló farkához, vagy a nyeregkápához kötve, ezenkívül még egy nagy zsák volt mögötte a nyereg felkötve, melyben vitézségének bizonyítékai, a levágott ellenségfejek valának. A nagy-

térre megérkezvén, mindegyik átadta a khánnak vagy valamelyik országnagynak ajándékuul hozott foglyait, azután leoldván a zsákot, megfogta a két csücskét, s úgy rázta ki tartalmát mint valami burgonyát; a szakálás, vagy még nélküli fők oda gurultak a jegyzőkönyv kezelőjéhez, kinek szolgálja egy halomra rugdosta össze, míg néhány száz össze nem gyült. Mindegyik hős nyugtát kapott az általa beadott fejekről, s néhány nap mulva kikapta érték a jutalmat.

(Folyt. követc.)

Vambéry Khivában, az emebr fejek árának kijfzetésénél.

K o l e v á r.

Leszálltam a szekérről. Egy villámtörte fához támaszkodva néztem a megragadó tájképet, mely szemeim előtt terült el; csillogott a napsugár s aranyos fátyla beborítá a tájat. A napsugárnak büvös ereje van, megszinezheti az omló romok barnult falait is, de életet, zsi bongást nem hozhat falai közé, s az összeroskadt erkélyt, tornyokat nincs hatalma fölépíteni ujra.

Hegyen álltam; lábaim előtt a völgyben terült el a kis Hátszeg városa; a völgy jobbra messzire nyulik, egész Demsusig, hol az áldozó templom padlata alatt római hősök nyugszanak, s Sarmizaegethusáig, az eltemetett városig, melylyel a dák hatalom is el van temetve. Szemben mélyed a vul-

káni hegytorok, sötét öblébe csak rövid időre juthat az égi fény; sötét ott minden, levegőjétől Kri-vádia márványtornya is elbarnult, s csak az „ördögös“ patak mos fehér medret magának. — A vidéket hegysor keretezi, erdőnőtt, vad és sziklás; oldalain röffen a vadkan, s forrásaihoz karesú zergék járnak. Dacosan, önhitten néz a vén Retyezát szerte a vidéken, tán látni óhajtja megnépesülni a tért, mint hajdan, hol eget vert a harcos népek zaja, fegyvercsattogása? Hiába minden . . . az őrtornyok tetején nem gyúlnak ki a jelző harc-tűzek, a „Traján utja“ talaját nem rengetik vad légiók rohamos léptei . . . —

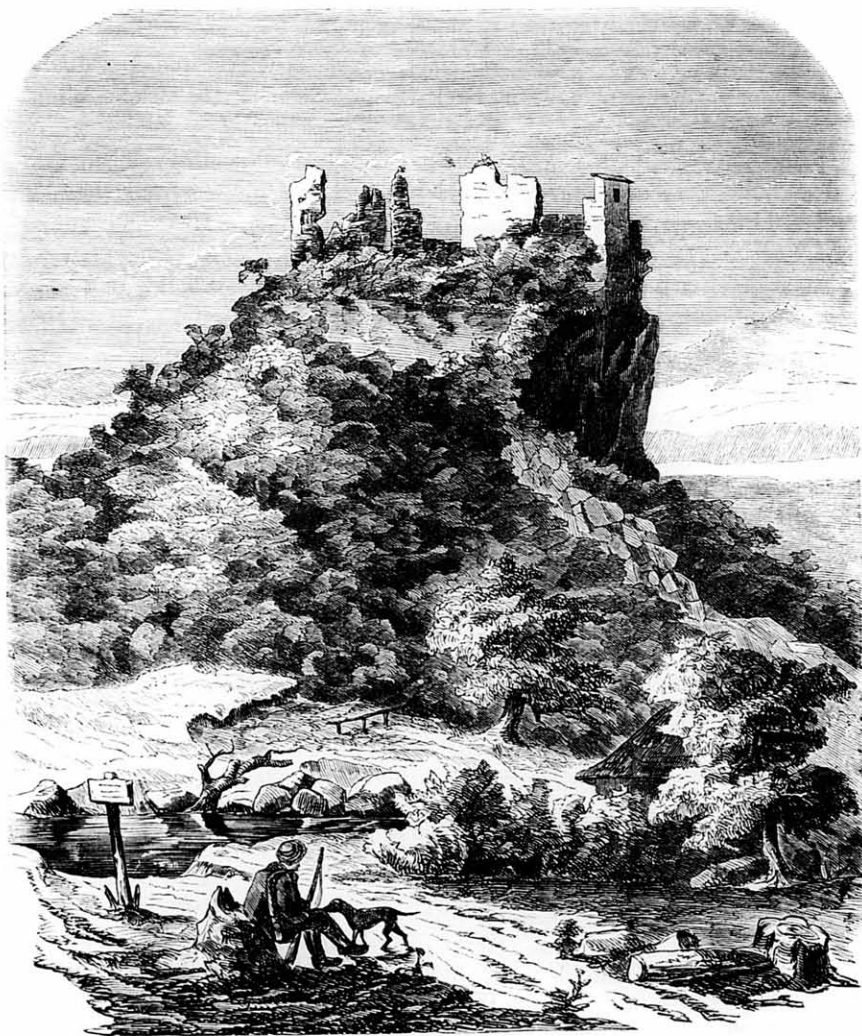
Balra függ Kolevár, erdő között, sziklatetön, fö-

lötte a Retyezát-havas. Hátszegen áthaladva s át-gázolván a szilaj Sztrigy folyamán, és elhagyva Malomviz kísérteti kastélyát, a vár völgyébe értünk, hol a lég tüde és illatos, s a szelid gesztenyefák lombátrai hívólag hajlongnak felénk.

Reggel szép e hely, álom után, mely tündérek-től vala népes; reggel, mikor köd borítja a hegyek felét, s csak színezni, de áttörni még nem bírja a

deli hölgyalakot lát a lekanyargó hegy-uton, ki lova kantárát erősen tartva, elbocsájtja ezüst láncon tartott solymát, mely magasra röpven vad galambra kering; — az üldözött madár tolla röpven s a sólyom véres csőrrel ijog, vijjog . . .

Nem! a vár nem ép, romhalom . . . a tiszta légtelen züllött köd után csak a döböntő valót mutatják falai; nem lakják sasmerész lovagok, az ab-

Kolczvár Erdélyben. (Nemes Albert eredetije után.)

napsugár. Fölnézve a várhegyre: néha-néha kivillan egy-egy várszög és torony, ébredő szél ringatva oszlatván a ködöt.

Hallva a pásztorok tülkét, gondolod: lovagok vadászkiáltja szól, kik reggel bölény-támadásra indultak ki, csillogó öltözetben, éjsötét méneken, s az a megelőző zuhanás — mit fa esése okozott, — a várhid lecsappanása volt, nyögve a dübörgő lovak patkói alatt.

S a hitegető pára testté tömörülve, a képzelet

lakokból nem néznek szerte csillagszemek, a vijjogás kувik sivitása volt, mely fészkebe röpven vissza.

E vár a Kendeffiek ős fészke. 1592-ről a vár tövébeni templom egy fölirata szerint saját ekléziája vala; papja Baranyai Décsi Tóbiás. Ugy lát-szik, a papi jövedelem kedvező volt, mivel tanult férfiak szolgáltak ottan, mit bizonyít az 1699-ből fennmaradt falirat, mely N. Décsi Jánost mint nevelőt említi, s ugyanöt mint papot 1707-ben.

A vár magas sziklatalapon fekszik, fölötte, alatta egy sorban havasok, dombok és erdőkoszorus hegyláncolatok. Alatta kiseded hűs patak foly, a Retyezát tövén eredő, mely szózatossal lubogással kigyózik alá a torkolatból. Kis vadászlak áll fákkal félig elfödve, agg gesztenyefa árnyában, kömlások borítván arra a hegy oldalát.

Bokrok és fák lepik az oldalt, galagonya, mogyoró s ős tölgy- és gesztenyefák. Némi tisztás rész van fölebb, míg öszszetörött koronaként áll még a megmaradt rész, sóhajtván a múlt idők után.

Túlrésze százöles mélység fölött függ, egy „kole“-on, melyről a várat is nevezték; rajta parányi erkély nyomai látszanak, s e helyen bizonyára gyöngéd kezek által ápolt területke volt

egykoron, mert most is tenyész ott egy elvadult rózsató, mely biboros virágot fakaszt.

Osztályozása bajosan vehető ki. Az udvar alig 80 öl, alatt lévén az istállók s csatlósok lakjai, fönn az uraké, szögös épületben s meredő toronyokban. A közép torony leomlott része egy rejtett lejárást tüntet elő.

Csak a kapu-iv áll épebben, tömör, nehéz alakzatával. A fölvonó hid lánchelyei még láthatók, de az árkot behantolta az idő.

A sasok fészket vihar tépdesi; — a merengő leül a rommal szemben, s gondolatban megkérdezzellőt, követ, vad virágot: milyen élet lehetett ottan? . . .

Nemes Albert.

Magyar levelek régmúlt időkől. †)

I.

Báthory István lengyel királynak 1580-ban kelt magyar levele.

„Stephanus dei gracia Rex Poloniae, Magnus Dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae, Luiconiaeque & Dominus, nec non Transilvaniae Princeps.

Egregie nobis dilecte, Salutem & gratiam Nostram Regiam. Izenteonk kegdnék Bathory Perterteol ez minap Bornemisza Janostul is megherttuin az mi zolgalatunkra valo io zandikijatt; melliett mi ioua hagyuan intieok Kegdett maragyon megh abba az io indulattba es menteol iobzerrel hamareb lehet my hozzank icoyeon be. Lonia y Albertal egietemben, vgy hogy itt is megh nyugoduan: az my zolgalatunkra mind magatok louatok alkolmatosb lehessen. Az mellett ha my is hyres es neuzetes uitezleo emberekett hozhatna el uelle, igen kedues dolgott chielekednek minekeonk, Kegd, merth gyueluez es elegies zolgalo nepett itt is elegett thalalnank, az Kegd keolczigett munkayat mi hiaba nem hagyiuok, es ualakiket hoz Kegd, azokra fizetese lisen. Az my kigielmessigeonkbe megh nem fogyattkozik. Datum in arce nra Regia Grodnen: trigesima prima die mensis martij anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo, Regni uero nri quarto. Stephanus Rex m: p.“

Kivülről: „Egregio Joanni — — de — & nobis dilecto“ — (P: H:)*.

†) A holdmézési Kornéli család levéltárában 1832-ben létezett eredetiből.

*) Valószínű, hogy a levél Jakusith Jánosnak volt küldve, mi azonban az eredetiben már olvashatlan.

II.

Vysselej Ferenc 1582-ik évben kelt magyar levele, melyben gyanítólag Jakusith Jánost menegzőjére meghivja.

„Egregie domine, et amice observan: Salutem & servitij commendation:

Myvelhogy az Vristennek eluigezet rendelésebeol jegyzettem magamnak hazas tarsul az nihay Nagságos B é k e s Gásparnet Z a r k a n d y Anna aszszont, millinek tisztesseseges eoreome napiath egyenleo akarattbul uigezteok Craccoban Pinkeosd hauanak tizenharmadik nappan lenny. Illien zükseges es coruendetes eleouitelben teob Vraym es barattym keozeot Kegdet is akarom megh találnom, hogy az eo jelenlitiuel egiebek keozeot en is tiztelkedbessem. Kyrem azért Kegdet hogy az en illendeo kisiretetem ebbe megh ne zegije, hanem legijen jelen az feleol neuzett helijen és hagijott napra. Kijis hasonlo baracsaggal es zolgalattal mynden ideokben Kegdnék halalhassak megh. Tharcsa megh Isten Kegdet. Datum in — — Rigensi 16 die Martij 1582. Vyssselej Fr: Ma:“

Kivülről: „Egregio domino Joanni — — S: Regiae Mattis aulae familiari, domino & amico observand:“

(P. H.)

III.

Kállay Susánna, Kemény János első neje levele testvérnéjéhez: Kállay Klára-Máriához, Perényi Zsigmondnéhoz.

Szolgalatomat ajánlom Kgdnek mint szerelmes Asszonyomnak Nénemnek kivansága szerint valo sok jókkal algya megh In Kgdet Kedvesevel egyetemben szivből kívánom.

Kegyelmed levelet vettem s: a t:“ s: a t:

„P: S: Az vasarlas dolgat az mi illeti édes Aszo-

nyom Nénem szolgámat ki küldtettem vala, de itt szenyegyet nem találni, sem penigh affele gereznat, mivel most is it ez helyben sokadalom ninczen, mind azon által cziak Kglđ Tudosicson minemü es hany kel, az aldozó sokadalomkor eleget Talalunk mindazokat, a melyeket irt, mostan küldetem Kglđnek egy nyakra való Klarist, es egynehani Czitromot adgya In Kglđnek jo egheseghben el-

kötöni Eöczém Uraimnak ajánlom szolgálatomat az Kglđ Fiainak most is küldöttem egy egy Bokör kest. Datum Albae Juliae die 7. Januar A. 1649. Kallay Susanna, m: k:“

Kivülről: „Az én szerelmes Aszonyomnak Nénemnek az Tekintetes es Ngos Perény Sigmondné Aszonyomnak adassék.“

Közli: id. **Mogyoróssy János.**

Levelek Párisból.

IV.

(Szépirodalom s vidéki színészet. — A farsang Magyarországon s Párisban. — Címzések. — A párisi udvari bálók. — A „Hôtel de Ville“ báljai. — Napoleon hercegnél. — Ünnepeit lapszerkesztő. — A nyílt bálók. — B. Apraxin grófné.)

Tehát párisi levelet írjak Párisból, könnyűt, szellemdustat, ragyogót, mint Texier Ödönné a Siècleben? Ugy látszik, elfelejtette szerkesztő ur, a mit első felhívására válaszoltam, t. i. hogy csak nehéz munkához értek: szántani, vetni szoktam, (aratni majd utódaink fognak, ha ugyan nem kösziklára hull a mag), a virágtermelést pedig másoknak hagyom. Aztán nem elég ám *akarni* valamit, *tudni* is kell hozzá, s én még nem vittem annyira, mint némely urfiak, a kik azt tartják, hogy a szépirodalomhoz nem kell egyéb, mint ténna, toll és papír. Az a szegény szépirodalom, különösen pedig a hirlapírás valóságos refugium miserorum lett Budapesten, a melybe sok olyanok veszik be magokat, a kik különben a jelen szűk időben becsülettel meg nem élhetnének, s a melyből aztán neki esnek a közönségnek, hogy az ő elmeszüleményeiket *hazafiságból* vegye és olvassa. Ugy tesznek, mint némely színész a vidéken, — tisztelet, becsület itt is a kivendőknek, — a midőn megunva a terhes munkát, hivatás és készülés nélkül kothurnust huznak, s azt kívánják, hogy a szegény ember *hazafiságból* hallgassa és fizesse őket. Ily szerephez, mondom, nem értek, s azért remélem megbocsát, ha kaptafámnál maradvá, arról írok és ugy, a mit és a hogy tanultam. De azért mi sem tiltja, hogy a társas viszonyokat, ide künn mint oda benn, ne tegyem elmélkedéseim tárgyává, csak-hogy a lapnak is feladatát, mely ismeretterjesztés és nem időtöltés, szem előtt tartva, magasabb szempontból fogom megítélni a tollam alá vendő dolgokat.

Farsang van, s az emberek táncolnak. Jól teszük, ha jó kedvök és pénzük is van hozzá. De a hol örökké az a panasz hallik: nincs pénz, pusztulunk, s mégis báloznak az emberek, az aztán bolondság. Bolondság még akkor is, ha jótékony célt tűztek ki a vialomnak. Mert hogy őt, sőt a

költségek levonása után talán két forint jusson ezen vagy azon intézetnek, a szegény családapa ötven sőt száz forintot költ ruhára, piperére, s még jobban adósságba veri magát; holott ha közvetlen az illető intézetnek adja vala az öt forintot, ennek is több lett, neki is több maradt volna. Ámde, mondják azok, a kik a közgazdaságtant nem tanulták, a családapa által költött pénz az országban marad, szabót, divatárust s mit tudom én kit nem, éltet, gazdagít. No már először nem mindegy, különösen mi nálunk, ha ilyen vagy olyan osztály rovására gazdagszik-e meg egy másik; aztán meg az a pénz, a mit szabó, divatárus kapott, nem hervet volna azért haszontalanul a földbirtokos ládájában, hanem vagy adóssága fizetésére fordítattott s így önállását, nyugalmit helyreállította volna, vagy ha adóssága nincsen, a gyermekek nevelésére vagy a föld javítására, vagy más szükséges dolognak megszerzésére, s így a tanító, könyvtáros gépész, béres, szóval nem kevésbé hasznos emberek tartására szolgálhattott. A közgazdaság nincs ellentétben az erköllestannal, ez pedig, uraim, kárhoztatja a fényűzést, pazarlást. Pazarlás pedig minden költség, melyet a hasznos, sőt a szükségestől megvonva, nélkülözhetőre teszünk.

Farsangról akartam írni, s ime böjti prédikáció lett belőle. Hiába, ugy vagyok vele, mint Ovidius a versirással: *quidquid tento scribere, sermo est.* De most már térjünk vissza a farsanghoz.

Párisban ugynevezett zártkörű fizető bálók, mint nálunk, nincsenek; ki itt táncolni akar, vagy magán házhoz, vagy a „Hôtel de Ville“-be, vagy egyik-másik miniszteriumba, vagy a Tuileriákba hivatja meg magát. Tisztesrangu embernek s idegennek ez épen nem nehéz; Franciaországban nem kell, hogy tizenhatpróbás nemes ember legyen valaki, hogy az udvarnál megjelenhessék. Hogy is lehetne ugy, mikor a legfőbb méltóság-

kat nagyobbára polgári rendűek foglalják el. A szenatus és semmisítőszék elnöke egyszerűen Monsieur Troplong, az államminiszter Monsieur Rouher, az államtanács elnöke Monsieur Vuitry, a miniszterek s tábornokok között alig van egy-két nemes ember, sőt egyik miniszter épen zsidó. Itt a születés-imádás, mi a címzéssel együtt oly javában virágzik bizonyos kelet felé eső országban, jó ideje kiment a divatból. Itt a miniszterek és tábornokok kivételével, a kiket excellenciáznai szokás, a többi ember mind csak Monsieur és Madame, s legfeljebb hivatalos vagy nemesi rangja tétetik utána: szenátor ur, herceg ur, gróf ur. Ezek a franciák oly neveletlenek!

Az udvari bálban a férfiaknak, ha franciák, vagy egyenruhában vagy udvari öltözékben kell megjeleniök, rövid nadrág és harisnyában. Az idegenek nemzeti köntösükben mutatják magokat. A császár és császárné tíz óra tájban érkeznek meg, néha az ugynevezett quadrille d'honneur-rel megnyitják a táncot, aztán éjfélig vendégek között mulatnak, a mikor is némely kiváltságosokkal asztalhoz ülnek s vacsora után visszavonulnak. A többi vendég azután lát az evéshez s a fiatalok újra lejtének reggeli három-négy óráig. A francia négyest keringő, polka s polka-mazurka váltja fel; a scottish ugy látszik elavult, s a lanciers-t csak hébe-korba rántják elő. Azonban a füzértánc kedvenc mulatsága az aranykoruaknak, s az előtáncos fontos személyiség a társaságban.

Az udvari bálók után legfényesebbek azok, miket a város ad, hármát-négyet évenként. A Hôtel de Ville királyi pompával diszitett termei, ámbár a társaság kissé kevertes, mindig nagy vonzerővel bírnak. A háziur asszony szerepét a szajnamegyei préfet s neje viszik, az a Haussmann ur, a ki újra épített Párist, dacára a párisiaknak. Háziur és háziasszony az első teremben fogadják a vendégeket egész tizenegy óráig, nyájasan, előzékenyen. Azalatt a pazar fényvel világított hosszú táncteremben szól a zene s mozognak a lábak javában. Azonban minden csendes és illedelmesen történik. Az a széles jó kedv, mit néha nálunk tapasztalánk, s mi olykor egy-egy kurjantásban tört ki, itt teljességgel nem járja. A keringőt is nem oly szelevedisen futják, mint Bécsben, hanem három lépésnyit és lassacskán. Ezt nemcsak a magánházaknál találató szűk terem, — a párisi építész egész lakosztályt teremt katulyából, — hanem a kellemről fogalmak is igénylik.

A jelen idény legnevezetesebb táncmulatságát Napoleon herceg adta. A Palais-Royal huszonhat terme, ritka virágok, mükincsek, szönyegekkel

ékítve, magában foglalta a születés s még inkább a tehetség és érdem által kitünő világot. A fekete frakk; a demokrátiának egyszerű diszöltönye, szinte elhomályosítá a hímes, arany-ezüstös egyenruhákat. Maga a császár is frakkban jelent meg. Csak Havin ur, a „Siécle“ szerkesztője, meg egypár ifju legény huzott harisnyát és rövid nadrágot.

Ugyan miért forgolódik egy a „Siécle“ politikai igazgatója körül az a sok miniszter, meg mindenféle nagy-keresztes? Hogy szorongatják a kezét, milyen érdekléssel tudakozódnak hogyléte felől? Tán csak nem lett hirtelen miniszter, avagy legalább szenátor? A talány megfejtése röviden ebből áll: Csaknem egyidőben érkezvén a császárral, Havin ur szerényen félreállott volt a lépcsőzet alján, mikor III. Napoleon megpillantván egykori képviselőtársát, feléje ment s kezét szorítva vele, fennhangon kérdezte: „hogyan van édes Havin ur?“ A kik ezt látták, az udvariak, valamint azok, kik ezektől hallották, mind utánozni siettek urok példáját. „Alig győztem köszönni a meleg részvétet“ mondá valamely barátjának másnap a szerencsés halandó.

A magánházaknál adott bálokról kevés mondanivaló marad, hanem az, hogy ilyenek csak vagyonos emberektől telnek, a kik viszont csak magukszörű embereket hívnak meg. Így aztán, a mely ifjak s leányok nem az ugynevezett tisztességes sorából valók, többnyire csak a hírlapokból ismerik csak a táncvigalmakat, s mi ennél is sajnosabb, a fiúk oly helyeken keresnek kárpótlást, melyek csak azért vannak oly fényesen kivilágítva, hogy annál jobban kitűnjék erkölcsi szennyök. A Valentinót, Pradót — a Mobile, Chateau des Fleur télen át zárva levén — és különösen az opera-bálokat értjük. Mig az előbbieknél női butorzata a fél világból való, az utóbbiak az utca söpredékéből alakulnak. Harmadik egynehány éves valék, midőn valamely utas honfitársam és barátom kedvéért először (s alkalmasint utolszor) léptem ez álarcos bálba, s mondhatom, mint pelyhes állu síheder pirultam annak látására, mi itt végbemegy. És ezt a rendőrség türi; türi, sőt nézi, mint akármely más mulatságot. Csak ha már az egykori gránátos is megsokalja a tréfát, hallatja intő szavát, s érezteti néha tekintélyét, hatalmát, kikisérven a szemtelent, akár férfi legyen, akár nőzemély.

Az estélyek és színházakról más alkalommal fogok szólani. Csak azt említem meg előre a színvilágból, hogy Batthyány-Apraxin grófné a jövő hónapban fog próbát tenni a Théâtre Français bi-

zotmányára előtt, a mely a nevezett színház kilenc nő- és férfi-művészből van alakítva. A grófné, mint halljuk, Racine és Corneille remekeiből egy

vagy két felvonást készül szavalni. Tanítója, Beauvallet igen dicséri szorgalmát és előmenetelét.

Irányi Dániel.

Egy hét története.

(Marcius 3.)

A bőjt komoran, sötéten, szürke köntösbe burkolózva köszöntött be hozzánk, mint egy vezeklő zarándok, ki megveti a vidámság minden külső színét. Hamvazó szerda ezuttal egyszersmind havazó szerda volt, de nem szórt annyi hópihét, hogy megfehéritesse vele a világot, hanem csak annyit, hogy homályos, hamvas színbe vonja az utcákat, házakat, levegőt és az egész láthatárt. Borult volt minden, az égtől le az emberek kedélyéig. A kikkel csak találkozáink, szomoru hírekről, vagy aggasztó viszonyokról beszéltek.

Jött egy tudós, s ég felé meredő hajszálakkal panaszkolta, hogy az akadémia mult hétfői ülésén mily borzasztó merény történt: egy fiatal tudós megtámadt — noha csak a tudományok terén — egy tanárt, ki az ő értekezését némi helyreigazításokkal kísérte. Rettenetes! Vihar az akadémiában, hol mindenki oly nyugodt és néma szokott lenni, mint a sirkövek, s hol a jámborság szelleme égre emelt szemekkel inti a tudományok ifjabb bajnokait: „féld az istent, süvegeld a tekintélyeket, borulj le a mindentudó tanárok előtt, s ne sértsd meg az egyedül üdvözítő alázatosságot!”

Jött egy művész, és egészen oda volt azon szomorú látványtól, mely a műegylet új kiállításán gyötré meg magasztos szellemét. Mi van ott?! Csupa életkép, gyümölcs és virág; semmi magasabb törekvés, semmi szenvedély vagy költészet. A „kék harisnya“ kezd uralkodni még a műtárlatokon is. Csupa Amáliák, Arnoldinák és Henriettek ragyognak. Csak itt-ott látható még egy-egy remekebb mű, mint ezuttal az a ragyogó tájkép, — keces nymphákkal és átlátszó léggel, — melyet az elhunyt Markó festett, e büvös esetű művész, kinek keze alatt, mint a mesék királyának érintésére, aranynyá vált minden; azután odább a régi jó Waldmüller „zivatar“-a, mely bárha kirontana a kép arany keretéből, s elsöpörné a falakról mindazon szellemtelen munkákat, melyek természetlen színeikkel s mesterkélt tárgyaikkal csak boszantják a szemet!

Jött egy bús kedély, s szidta az embereket, kik a vigarda termében oly fényesen és vidáman temették el az idej farsangot, mintha e kitüntetés

megérdemelte volna, s mintha nyakig usznánk a jókedv és pénz árában!

Jött egy színházjáró, s dörgött a „Nevelőnő“ és szülőanyja: a „Lowoodi árva“ ellen, mely egész csoport ilynemű érzékeny gouvernante-tal népesít be a színpadokat.

Jött egy irodalom-barát, s megdöbben arccal beszélt egy távsürgönyről, mely Drezdából b. Jókai Miklós halálhíret jelenté.

Annyi csapás ért bennünket egy idő óta, hogy hajlandók lettünk könnyen hitelt adni minden oly hírnek, mely szomorú és csüggesztő. Legkivált irodalmunknak oly sok vesztesége volt közelébb, mintha a sors a nagy britt költő e szavait akarta volna itt is bebizonyítani: „a csapás nem magában jó, mint a kém, hanem csapatostul, mint az elenség!”

Mégis oly nehezen esik elhinni, hogy Jósika Miklós nincs többé!

Távol élvén tőlünk, mi nem láttuk őt aggnak, betegesnek és halálra szántnak, mi csak szellemével érintkezénk, mely mindig itju, vidám és erőteljes maradt. Még csak néhány napja, hogy átvezetett bennünket ifju korának néhány tarka évén, oly kedélyes könnyűséggel, hogy alig jutott eszünkbe az elbeszélő hetvenegy éve és ezer viszontagsága. Ki gondolt volna akkor rá, hogy néhány nap mulva jö egy hír, mely e kitünő ember holt híret hozza, s mindnyájunkat mély szomorúságba ejt.

Mit vesztenk benne: nem mondhatjuk el e pillanatban, midőn még reményünk lehet, hogy tán nem is vesztettük el őt. Oly örömet ragaszkodunk a hit egy vékony sugarához, mely átvezet a szomorúság ködén, vidámbb kilátás felé. Egy nemes önzés kecségtet, hogy talán még nem hagyá el a föld színét ama nemes szellem, mely egyszerre való feltünésével ép úgy meglepte az embereket, mint később a „Toldi“ és az „Ember tragédiájá“-nak költői. Hiszszük, hogy még nem zárult be ama forrás, mely folytonosan gyöngyöket hányt nekünk. Arra is gondolunk, hogy kinek a párkák oly szép selyem-gyapjuból fonták életfonalát, nem is vágják azt ketté kegyetlenül ép akkor, midőn

ez élet „emlékirat“-os megörökítése van munkában. — Szóval belé ragaszkodunk a remény minden kis szalmaszálába, noha tudjuk, hogy a szalmaszál sokkal gyöngébb, semmint arra támaszkodhatnánk.

Ki Jósikát csak hirtelen és művei után ismeré: azt, ha elhunytának gyászhiere valósul, e csapás nem fogja tán nagyon erősen megráznia. Azt mondhatja rá: „a szellemvilágban egy bánya beomolt, de csak akkor, midőn kincsei már nagyobbára ki voltak aknázva.“ Tiszszerte szomorúbb annak, ki őt személyesen ismeré. Nem találkozhatni többé soha ez ifju lelkü öreggel, kiből a születés előkelőségével a lélek nemessége párosult, e szeretetben oly gazdag szívvel, ez eszméihez mindig hű jellemmel, s e sajtószereplővel, kit a tapasztalás bölcsesé tette, míg a hit örökös gyermeknek örözött meg: ez oly fanyar gondolat, melyhez csak nagyon nehezen tud hozzá szokni az, ki ő vele egyszer az életben találkozott! Higyjük, a meddig csak lehet, hogy e gondolat még most korai.*)

* * *

Hamvazó szerdának ezuttal két arca volt, mint a hitregében a béke istenének. Egyik a nappali,

mely komor volt, másik az esteli, mely fényben ragyogott.

Ez este tarták meg a nemzeti színházban a gazdaszonyi egyesület javára rendezett nagy műversenyt, mely az egyesületi sorshuzással volt összekötve.

A színház ez alkalommal úgy ragyogott, mint a dísz és jótékonyság temploma. A főváros színe java sietett, hogy hallja és lássa azon lelkes urnókat, kik mindig készek áldozatokra, ha egy-egy jó ügy forog szőnyegen. A műsor hódított; az Ambrózy bárónök, kiknek sokszor dicsért hangját annyian óhajták meghallani, a kis báró Vay Lénárd ügyes hegedűjátéka, Hollán Ernőné asszony szavalata („Hölgyeinkhez“ Jókaitól), a zenekari részek, a magyar népdalok lelkes és szép nőktől előadva, s végül a nagy néma ábra, melyben előkelő hölgyek és férfiak egész csoportja Barabásunknak „A meny megérkezése“ című életképét eleveníté meg: mind megannyi vonzerővel bírtak.

A lelkesedés, melyet a föllépők ezuttal is ébresztettek, nem tett különbségeket a sikerek mértéke szerint. Bírálni, különböztetni s párhuzamokat vonni: senkinek sem jutott eszébe. Nem is láttuk a színpadot, csak az oltárt, melyen a legszebb kezek gyújták föl az áldozat tüzeit.

Vadnai Károly.

Ujdon s á g o k.

* (*A nemzeti muzeum segélyezése.*) Legfelsőbb helyről el van rendelve, hogy a nemzeti muzeum különféle fölszerelési költségeire, a két év előtt meghatározott összeg: egyszer mindenkorra 50 ezer ft fizetessék ki; továbbá eddigi 7350 ft segélypénze f. évi január elsejétől számítva, 12 ezerre emeltessek föl.

* (*A Pálos-szerzet visszaállítás.*) Herceg-prímás ő emja elhatározta, hogy az egyetlen magyar származásu egyházi rendet, a Pálosokét, (a remete Sz. Pálról nevezett Paulinusokat) újra életbelépteti, sőt erre már a legfelsőbb engedélyt meg is nyerte. E szerzet sok kitünő embert nevelt a hazának s irodalomnak, többi közt Ányost, Széchenyi Pált, Virág Benedeket. Az ország főpapja egyelőre Sz. Keresztre, ez ősi helyökre hozza vissza a Pálosokat, kik jelenleg még egy lengyelországi kegyhelyükön léteznek. A miniszterium csak azt köttötte ki, hogy az újra föllállítandó magyar szerzet, eltörlésekor, II. József által elvett birtokait vissza ne követelhesse.

*) Fájdalom, nem korai, miután a lapok jelentései szerint az ünnepelt író febr. 27-dikén, 71 éves korában, Drezdában csakugyan meghalt.

Szerk.

* (*A tud. akadémia*) ápril 24-kén fogja első ülését tartani dunaparti palotájában. Még e hóban megkezdte a kiköltözködést a Trattner-Károlyi-féle házból, hol több mint harminc éve szállásolt.

* (*Országos statisztikai hivatal*) föllállítása végett a tud. akadémia többször folyamodott már a helytartó-tanácsához: magasb helyen azonban a vélemény oda irányult, hogy egy ily hivatal föllállítása „szükségtelen.“

* (*Almásyt és társait.*) mint egy bécsi lap írja, Olmützbe vitték.

* (*B. Eötvös József*) „Politikai hetilap“ című folyóiratra engedélyért folyamodott. Felelős szerkesztőül Keleti Károlyt terjesztette föl.

* (*Madarász Viktor*) nagy festményét: „Frangepán és Zrínyi a bécsujhelyi börtönben,“ gróf Andrássy Manó indítványára, a nemzeti muzeum számára aláírás útján megveszik.

* (*A Kisfaludy-társaság*) alapítói közé újabban Hanvay Zoltán, Kun József és Sztupa György urak léptek be.

* (*Zilahy Károly munkáira*) most bocsátották ki az előfizetési fölhívást a kiadásra egyesült barátai és pályatársai: Dalmady, Szász B., Tolnai s töb-

ben. A költeményeket, beszéyleket, utirajzokat és aethetikai dolgozatokat tartalmazó két kötet előf. ára 2 ft, mi april. közepéig Eggenberger akadémiai könyvkereskedésébe küldendő. Gyűjtők 6 előfizető után tiszt. példányt kapnak, s a könyv már május elején megjelenik. — *Zilahy Károly* rövid, de eredményekben gazdag működése alatt maradandó emléket hagyott: maga után munkáiban, a melyeket ime, olvasóink figyelmébe ajánlunk.

* (*Reviczky Szevér síremléke*) már elkészült, s egyike Gerenday legszebb műveinek. Magas, tört szobor, alján kis koszorúval, melybe az elhunyt nevének s végzetes elestének napján kívül a következő sirvers fog jönni:

Mindent, mi szép volt, forrón szeretett,
Hazát, barátságot, becsületet,
Szerette mindezt túllángolva, hön,
S az egyikének áldozatja lön.

* (*„Népszerű egyházi archaeologia.”*) Lonovics József érsek ily című munkájának 3-ik bővített kiadására nyitnak előfizetést Hartleben könyv- és Hopf János tiszt. kanonok. A füzetekben megjelenő munka előfizetési ára 6 frt. Az előfizetési pénzek Hartleben Adolf kiadó-könyvvarúshoz küldendők be april 30-dikáig.

* (*Vámbery tatár mollahja*), Szilády Áronnál Halason szorgalmasan tanul magyarul. „Buda halálából“ a „Csodaszarvas regéjét“ lefordította anya nyelvére, s beküldte Aranyának.

— (*Halálozás.*) Tamási Dénes, kitől a lapok pár csinos verset közöltek, husz éves korában, Budán az irgalmasoknál m. hó 25-én meghalt.

— (*Atády Vilmos.*) irodalmi dolgozatairól is ismert kecskeméti ügyvéd febr. 23-án, élte 44-ik évében elhunyt.

* (*Névváltoztatások.*) Feigl Tofor kőszegi városi tanácsos Rónayra, Springsfeld R. pesti gyógyszerész Egresi-re változtatta nevét.

* (*József főherceg.*) a Vértesalján elterjedt hír szerint, Alcsutra fogja átteni a nyáron rendes lakását.

* (*A pest-losonc-besztercebányai vasút*) f. évi jun. 1-én nyílik meg.

* (*A pesti aldunator*) beépítése már bevégezett tény. Egy udvari rendelet föl hívja a helytartótanácsot, hogy még a bold. József nádor elnöklete alatt működött országos bizottmány által a magyar színház számára a dunaparton kijelölt hely kihasításáról lehetőleg gondoskodjék.

— (*Sz. Kalocsa Róza nőnevelőjében*) fötdő Török Pál superintendens és nagyszámu hallgatóság jelenlétében e hó 27-dikén tartották meg a félelvi

vizsgákat. Magyarország történetéből s földíratából, a magyar, német s francia nyelvtanokból, sat. de különösen a magyar irálytanból oly meglepő jó feleleteket adtak a zsöngé nevendékek, hogy elismerésünket ki kell fejeznünk ugy az intézet igazgató-tulajdonosnéja, valamint a derék tanárok iránt. Sz. Kalocsa Róza nőnevelője az aldunatoron, 2. szám alatt van. Jó lelkiismerettel ajánljuk a szülék figyelmébe.

* (*A pesti állatkert.*) Pest-város tanácsa elhatározta a létesítendő állatkert részére a városliget északnyugoti oldalán, a vasut mentében fekvő 31 hold 600 □^o-nyi területet, 30 évi használatra átengedni.

* (*Elsülyedt hajók.*) Titelnél a jégzajlás a dunagőzhajózási társulat nehény rakhajóját, három, terményekkel rakott magánhajóra borította, minek folytán ezek elsülyedtek. A három hajó közül kettő szegedi embereké, egy pedig horvát kereskedő volt.

* (*A nagy hózivatarok*), melyek közelebb több izben fordultak elő, néhány nap előtt ujra ország-szerte megakasztották a közlekedést, kivált a vaspályákon. Somogyból írják, hogy ott a házakat egészen elborította a hó, s a lakosoknak nem egy helyt a kéményen kellett kimenekülni.

* (*Langiewic s az internált lengyelek*) szabadon bocsáttattak; a legtöbb lengyel már átkelt az osztrák határon.

* (*Lengyel mozgalmak.*) Varsóban az utóbbi napokban ismét sok forradalmi falragasz került napvilágra. Ennek következtében több elfogatás és szigorú motozás történt, de nem tudtak nyomára akadni.

* (*Turin lakosai*) a királyt, midőn febr. 23-án városukba érkezett, kitörő lelkesedéssel és rendkívüli ünnepekkel fogadták. Viktor Emanuel amnestiát irt alá, mely minden, a turini zavarokban részvevőre kiterjed.

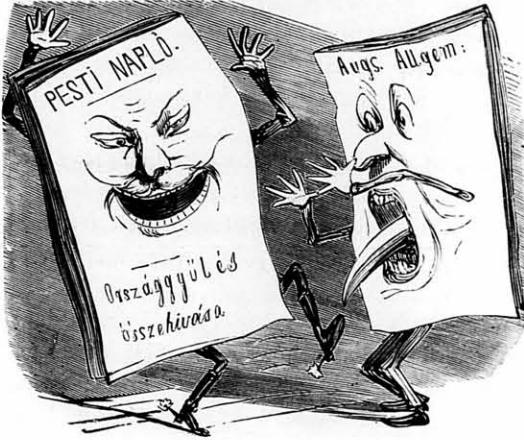
* (*Horn Ede hazánkja*) Párisban közelebb két nyilvános fölolvastást tartott a népbankokról, s a francia lapok teljes elismeréssel szólnak a magyar közzgazda alapos tárgyismeretéről.

* (*„Erdély terményei és népei”*) című munka jejelent meg Londonban angol nyelven Boner Károlytól, ki Erdélyben hosszabb ideig tartózkodott.

* (*Az amerikai egyesült államok*) elszakadó pártja veszélyben forog. Ez tűnik ki a makacsul harcoló déliek elnökének újabb rendeletéből is. Nevezetesen marcius 10-két kitűzték általános büjt-re, türelemességre s könyörgésekre.

Ez is tudósok arcképcsarnoka.

(Jankó Jánostól.)

Nyelvész.

Aestheticus.

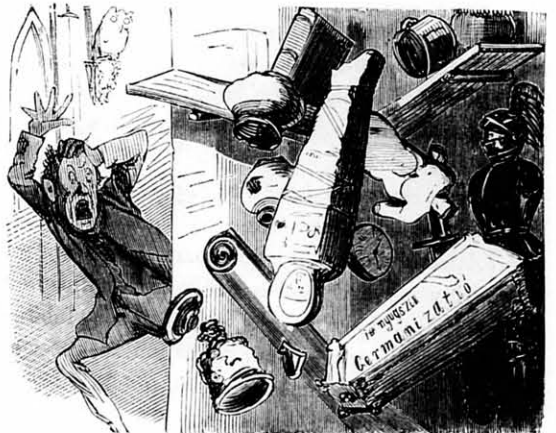
Csillagász.

Jogtudós.

Mathematicus.

Régész.